

Луганщина
МОЯ

ПРИВІТНА, РІЗНОМАНІТНА, МОЯ.

**Звіт про стратегічну екологічну
оцінку Плану заходів
на 2021-2023 роки з реалізації
Стратегії розвитку Луганської
області на 2021–2027 роки**

2020 р.
м. Сєвєродонецьк

ЗМІСТ	СТОР
1. Методологія проведення стратегічної екологічної оцінки	3
1.1. Нормативно-правова база проведення стратегічної екологічної оцінки в Україні	3
1.2. Етапи проведення стратегічної екологічної оцінки	3
2. Зміст та основні завдання Плану заходів з реалізації Стратегії	6
2.1. Процес розробки Плану заходів з реалізації Стратегії	6
2.2. Структура Плану заходів з реалізації Стратегії	6
2.3. Аналіз відповідності програм Плану заходів з реалізації Стратегії цілям державної екологічної політики	9
2.4. Цільовий аналіз Плану заходів з реалізації Стратегії на відповідність цілям з охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення	10
3. Оцінка екологічної ситуації в Луганській області	15
3.1. Загальна екологічна ситуація	15
3.2. Поводження з відходами	20
3.3. Загрози від окупованих територій	23
3.4. Охорона здоров'я	23
4. SWOT-аналіз екологічної ситуації в Луганській області	25
5. Аналіз альтернативних сценаріїв екологічної ситуації в регіоні	26
6. Оцінка наслідків виконання Плану заходів з реалізації Стратегії розвитку на довкілля	27
7. Моніторинг наслідків для довкілля від виконання Плану заходів	31
8. Резюме	33

1. Методологія проведення стратегічної екологічної оцінки

1.1. Нормативно-правова база проведення стратегічної екологічної оцінки в Україні

Основними міжнародними правовими документами щодо стратегічної екологічної оцінки (далі – СЕО) є Протокол про СЕО до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (від 01.07.2015 №562-VIII), та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Засади екологічної політики України визначені Законом України від 28.02.2019 № 2697 «Про основні засади (Стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року». Безпосередньо проведення СЕО регламентується Законом України від 20.03.2018 № 2354 «Про стратегічну екологічну оцінку» та наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296 «Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування».

1.2. Етапи проведення СЕО

1.2.1. Визначення обсягу СЕО.

Для визначення обсягу досліджень, методів екологічної оцінки, рівня деталізації інформації, що має бути включена до звіту про СЕО, Департаментом економічного розвитку, зовнішньоекономічної діяльності та туризму облдержадміністрації (далі – Департамент) розроблено заяву про визначення обсягу СЕО проекту Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Луганської області на 2021–2027 роки (далі – План заходів), яку 29.01.2020 оприлюднено на офіційній вебсторінці облдержадміністрації та оголошено її громадські обговорення в термін до 13.02.2020. Листом від 30.01.2020 № 06/02-06/00074 заяву направлено до Департаменту екології та природних ресурсів та Департаменту охорони здоров'я облдержадміністрації. У відповідь отримано інформацію про відсутність зауважень та пропозицій. Крім цього, Департаментом екології та природних ресурсів облдержадміністрації надано інформацію щодо методології проведення СЕО. У встановлений термін пропозицій та зауважень від громадськості не надійшло.

1.2.2. Складання звіту про СЕО.

Після закінчення громадських обговорень та отримання інформації від вищезазначених департаментів облдержадміністрації забезпечено складання звіту про СЕО, який містить інформацію про: зміст та завдання Плану заходів, його зв'язок з іншими документами державного планування; характеристику та прогнозні зміни стану довкілля, у тому числі здоров'я населення; опис екологічних проблем регіону; опис наслідків для довкілля та заходи для зменшення негативних наслідків виконання проєктних ідей Плану заходів; аналіз альтернативних сценаріїв стану екологічної ситуації; заходи моніторингу

наслідків виконання Плану заходів; інформацію щодо транскордонних наслідків; резюме.

1.2.3. Проведення громадського обговорення.

Звіт про СЕО оприлюднюється на вебсайті облдержадміністрації з метою одержання та врахування зауважень і пропозицій від громадськості протягом терміну громадських обговорень, що повинні тривати не менш ніж 30 днів з дня оприлюднення повідомлення.

Повідомлення про оприлюднення звіту про СЕО публікується не менше як в двох друкованих засобах масової інформації та розміщується на вебсайті облдержадміністрації та повинно містити інформацію:

- 1) повну назву документа державного планування, що пропонується, та стислий виклад його змісту;
- 2) орган, що прийматиме рішення про затвердження документа державного планування;
- 3) передбачувану процедуру громадського обговорення, у тому числі:
 - а) дату початку та строки здійснення процедури;
 - б) способи участі громадськості (надання письмових зауважень і пропозицій, громадські слухання тощо);
 - в) дату, час і місце проведення громадських слухань (у разі проведення);
 - г) орган, від якого можна отримати інформацію та адресу, за якою можна ознайомитися з проектом документа державного планування, звітом про СЕО та екологічною інформацією, у тому числі пов'язаною зі здоров'ям населення, що стосується документа державного планування;
 - г) орган, до якого подаються зауваження і пропозиції, його поштову та електронну адреси та строки подання зауважень і пропозицій;
 - д) місцезнаходження наявної екологічної інформації, у т. ч. пов'язаної зі здоров'ям населення, що стосується документа державного планування;
- 4) необхідність проведення транскордонних консультацій щодо проекту документа державного планування.

Громадськість у межах строку громадського обговорення має право подати в письмовій формі (у тому числі в електронному вигляді) зауваження і пропозиції до звіту про СЕО. Усі зауваження і пропозиції до зазначеного звіту, одержані протягом встановленого строку, підлягають обов'язковому розгляду, за результатами якого враховуються або мотивовано відхиляються. Пропозиції і зауваження, подані після встановленого строку, не розглядаються.

За результатами громадського обговорення готується довідка, до якої додаються протокол громадських слухань (у разі проведення) та письмові матеріали, отримані в результаті громадського обговорення.

1.2.4. Консультації з органами виконавчої влади у процесі СЕО.

Проект Плану заходів, звіт про СЕО та повідомлення про оприлюднення цих документів подаються Департаментом (на паперових носіях та в електронному вигляді) до Міністерства енергетики та захисту довкілля України, Міністерства охорони здоров'я України, Департаменту екології та природних ресурсів та Департаменту охорони здоров'я облдержадміністрації.

Зазначені органи після отримання проекту документа державного планування та звіту про СЕО протягом п'яти робочих днів розміщують повідомлення про оприлюднення проекту документа державного планування на своєму офіційному веб-сайті із зазначенням замовника та у строк, що не перевищує 30 днів з дня отримання, подають Департаменту в письмовій формі зауваження і пропозиції до проекту документа державного планування та звіту про СЕО. Усі зауваження і пропозиції зазначених органів, одержані протягом встановленого строку, підлягають обов'язковому розгляду Департаментом та врахуванню або вмотивованому відхиленню. За результатами консультацій готується довідка, в якій підсумовуються отримані зауваження і пропозиції та зазначається, яким чином вони враховані у документі державного планування та звіті про СЕО, а також обґрунтовується обрання саме цього документа державного планування у тому вигляді, в якому він запропонований до затвердження, серед інших виправданих альтернатив, представлених до розгляду. До довідки додаються письмові матеріали, отримані в результаті громадського обговорення.

1.2.5. Транскордонні консультації.

Транскордонні консультації держави походження проводяться у випадках, передбачених міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Якщо Міністерство охорони здоров'я України, Департамент екології та природних ресурсів та Департамент охорони здоров'я облдержадміністрації вважають, що виконання документа державного планування ймовірно матиме наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, зачепленої держави, вони невідкладно інформують про це Міністерство енергетики та захисту довкілля України, яке в свою чергу, якщо вважає, що виконання документа державного планування ймовірно матиме наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, зачепленої держави, або якщо зачеплена держава цього вимагає, подає зачепленій державі копію проекту документа державного планування разом із звітом про СЕО (або його частину, що не містить інформації, яка становить державну таємницю) та визначає строк, протягом якого зачеплена держава має повідомити про своє бажання (небажання) взяти участь у транскордонних консультаціях. Такий строк не може становити менш як 30 днів з дня інформування зачепленої держави. Про необхідність проведення транскордонних консультацій замовник повідомляється письмово. Документ державного планування не затверджується (не приймається) до завершення процедури транскордонних консультацій та врахування їх результатів.

1.2.6. Інформування.

Департамент протягом п'яти робочих днів з дня затвердження документа державного планування розміщує на своєму офіційному веб-сайті затверджений документ державного планування, заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування, довідки про консультації та про громадське обговорення і письмово повідомляє про це Міністерство енергетики та захисту довкілля України.

2. Зміст та основні завдання Плану заходів

2.1. Процес розробки Плану заходів

План заходів розроблено на підставі Закону України «Про засади державної регіональної політики», Указу Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», постанови Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів», наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 № 79 «Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації».

Підготовка Плану заходів проводилась з жовтня 2019 року по січень 2020 року відповідно до цілей, поставлених у Стратегії, з огляду на існуючі та передбачувані можливості розвитку і виклики. Розробка Плану заходів була здійснена за участі та врахування інтересів всіх суб'єктів регіонального розвитку – обласної державної адміністрації, районних державних адміністрацій, міських і районних рад, об'єднаних територіальних громад, університетів та інститутів, а також організацій громадянського суспільства для забезпечення суспільної підтримки реалізації заходів та проектів Стратегії. План заходів передбачає наявні та прогнозовані фінансові можливості і забезпечує узгодження зі стратегічними цілями регіональної Стратегії, Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2027 року.

2.2. Структура Плану заходів

План заходів містить заходи, орієнтовні обсяги і джерела їх фінансування. Виконання плану заходів здійснюється шляхом реалізації відібраних на конкурсній основі проектів регіонального розвитку, об'єднаних спільною метою у програми регіонального розвитку, напрями та завдання.

Програма 1. Економічне зростання регіону: конкурентоспроможність, смарт-спеціалізація, сприятливе бізнес-середовище. Мета програми – підтримка розвитку регіональної й місцевої економіки шляхом ефективного використання наявного потенціалу та конкурентних переваг провідних підприємств області, формування сприятливого інвестиційного середовища, створення умов для активізації інноваційних процесів та модернізації реального сектору економіки, підвищення конкурентоспроможності регіону.

Програма 2. Відновлення критичної інфраструктури регіону. Мета програми – забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіону та якісного життя людей шляхом відновлення та розбудови критичної інфраструктури регіону, у тому числі на прилеглих до зони конфлікту територіях.

Програма 3. Ефективне управління, орієнтоване на людину. Мета програми - підвищення якості життя людей шляхом забезпечення надання якісних і доступних публічних послуг мешканцям, зменшення забруднення природного середовища та ефективного управління регіональним розвитком із застосуванням демократичних інструментів управління та принципів кооперації.

Програма 4. Безпека, національна ідентичність та цілісний інформаційний простір. Мета програми – забезпечення безпеки людей та формування загальноукраїнської єдності та соціальної згуртованості шляхом забезпечення безпечних умов проживання та пересування мешканців територією області, розбудови інформаційного простору регіону та активного громадянського суспільства.

Структура програм, напрямів та завдань Плану заходів

Програма	Напрямок	Завдання
1. Економічне зростання регіону: конкурентоспроможність, смарт-спеціалізація, сприятливе бізнес-середовище	1.1. Розвиток інноваційних галузей економіки з високою доданою вартістю	1.1.1. Сприяти сталому розвитку галузей промисловості з високою доданою вартістю з урахуванням принципів недискримінації та гендерної рівності
		1.1.2. Підтримати розвиток регіональної інноваційної екосистеми
	1.2. Розвиток сільських територій на базі партнерств та кооперації	1.2.1. Сприяти підвищенню продуктивності та ефективності сільського господарства
		1.2.2. Сприяти підвищенню ефективності переробки сільськогосподарської продукції
	1.3. Системна підтримка бізнесу та його диверсифікація	1.3.1. Надавати підтримку для розвитку малого та середнього підприємництва (МСП) та сприяти самозайнятості населення з фокусом на підтримку жінок, молоді та представників вразливих груп
		1.3.2. Розвинути туристично-рекреаційну інфраструктуру та туристичні продукти з урахуванням вимог інклюзивності
		1.3.3. Сприяти реіндустріалізації та модернізації вугледобувної галузі регіону
		1.3.4. Наблизити систему підготовки кадрів у відповідність до потреб регіональної економіки з урахуванням принципів недискримінації та гендерної рівності
		1.3.5. Підвищити інвестиційну привабливість та сприяти міжнародній промоції регіону
	2. Відновлення критичної інфраструктури і регіону	2.1. Відновлення інфраструктури: логістика, енергозабезпечення
2.1.2. Відновити транспортно-логістичну інфраструктуру та покращити транспортне сполучення з урахуванням вимог інклюзивності		

	2.2. Відновлення та розвиток регіональної системи надання послуг населенню	2.2.1. Відновити та розбудувати систему надання спеціалізованої та високоспеціалізованої медичної допомоги з урахуванням принципів недискримінації та гендерної рівності
		2.2.2. Покращити доступ до якісних соціальних послуг на території, прилеглій до зони розмежування з урахуванням принципів недискримінації та гендерної рівності
		2.2.3. Відновити та розбудувати регіональну інфраструктуру для надання соціальних послуг з урахуванням принципів недискримінації та гендерної рівності
3. Ефективне управління, орієнтоване на людину	3.1. Ефективне управління, комунікації та партнерства	3.1.1. Удосконалити управління регіональним розвитком з урахуванням принципів недискримінації та гендерної рівності
		3.1.2. Сприяти розвитку демократичних інструментів в системі управління з урахуванням принципів недискримінації та гендерної рівності
		3.1.3. Сприяти формуванню ефективної системи міжрегіонального партнерства
	3.2. Сприяння розвитку інфраструктури надання послуг	3.2.1. Відновити та розбудувати інфраструктуру інституцій обласного підпорядкування з урахуванням принципів недискримінації та гендерної рівності
		3.2.2. Сприяти розвитку інфраструктури та надання послуг в громадах на засадах співфінансування з урахуванням принципів недискримінації та гендерної рівності
	3.3. Безпечне, енерго-, ресурсозберігаюче та енергоефективне середовище	3.3.1. Створити систему поводження з твердими побутовими відходами
		3.3.2. Сприяти раціональному використанню водних ресурсів та зменшенню забруднення природного середовища скидами стічних вод
		3.3.3. Створити системи спостережень за забрудненням навколишнього природного середовища відповідно до вимог Директив ЄС
		3.3.4. Сприяти енергоефективності та розвитку альтернативної енергетики
3.3.5 Сприяти охороні та розширенню мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення		
4. Безпека, національна ідентичність та цілісний	4.1. Безпечна територія	4.1.1. Створити безпечні умови для проживання та пересування територією області з урахуванням гендерно-орієнтованого підходу

інформаційний простір	4.2. Формування системи цінностей на засадах загальноукраїнської єдності та соціальної згуртованості	4.2.1. Активізувати інформаційні кампанії та сприяти протидії антиукраїнській пропаганді
		4.2.2. Сприяти формуванню активного громадянського суспільства з урахуванням гендерно-орієнтованого підходу
	4.3. Інформаційний простір регіону	4.3.1. Забезпечити покриття телерадіоканалами території області
		4.3.2. Сприяти розбудові «Єдиного цифрового простору» в регіоні

2.3. Аналіз відповідності програм Плану заходів цілям державної екологічної політики

Законом України від 28.02.2019 № 2697 «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначено перелік стратегічних цілей державної екологічної політики:

Ціль 1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва.

Ціль 2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України.

Ціль 3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України.

Ціль 4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення.

Ціль 5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління.

Аналіз відповідності програм Плану заходів стратегічним цілям державної екологічної політики, визначеним Основними засадами (стратегією) державної екологічної політики України на період до 2030 року, представлено в таблиці 1.

Таблиця 1. Аналіз відповідності програм Плану заходів стратегічним цілям державної екологічної політики

Стратегічні цілі державної екологічної політики	Програми Плану заходів			
	Економічне зростання регіону: конкурентоспроможність, смарт-спеціалізація, сприятливе бізнес-середовище	Відновлення критичної інфраструктури регіону	Ефективне управління, орієнтоване на людину	Безпека, національна ідентичність та цілісний інформаційний простір
1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад	+	+	++	0

сталого споживання та виробництва				
2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України	0	+	++	0
3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України	+	+	++	0
4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення	0	+	++	+
5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління	0	0	++	+

Для оцінки відповідності цілей використовувалася наступна шкала:

- «++» – програми Плану заходів узгоджені зі стратегічними цілями державної екологічної політики;
- «+» – програми Плану заходів та стратегічні цілі державної екологічної політики принципово узгоджуються, проте не узгоджені в Плані заходів. Необхідно тісніше пов'язати програми та цілі на наступних етапах планування та/або на рівні заходів;
- «0» – програми Плану заходів та стратегічні цілі державної екологічної політики нейтральні по відношенню одні до одних.

2.4. Цільовий аналіз Плану заходів на відповідність цілям з охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення

Результати аналізу програм, напрямів, завдань та технічних завдань Плану заходів на відповідність основним сферам охорони довкілля наведені в таблиці 2.

Таблиця 2. Аналіз відповідності програм Плану заходів основним сферам охорони довкілля

Сфера охорони довкілля	Назва програми	Назва напрямку	Назва завдання	Назва технічного завдання
Управління відходами	3. Ефективне управління, орієнтоване на людину	3.3. Безпечне, енерго-, ресурсозберігаюче та енергоефективне середовище	3.3.1. Створити систему поводження з твердими побутовими відходами	Будівництво центрального об'єкта поводження з відходами
Атмосферне повітря	3. Ефективне управління, орієнтоване на людину	3.3. Безпечне, енерго-, ресурсозберігаюче та енергоефективне середовище	3.3.3. Створити системи спостережень за забрудненням навколишнього природного середовища відповідно до вимог Директив ЄС	Створення на базі Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля міжкафедральної науково-дослідної лабораторії «Моніторингу навколишнього середовища та прикладних екологічних досліджень»
			3.3.4. Сприяти енергоефективності та розвитку альтернативної енергетики	Будівництво біогазової станції на території Сватівської міської ради Луганської області Використання поживних рештків для потреб регіональної енергетики Луганської області
Водні ресурси	3. Ефективне управління, орієнтоване на людину	3.3. Безпечне, енерго-, ресурсозберігаюче та	3.3.2. Сприяти раціональному використанню водних ресурсів та зменшенню	Модернізація об'єктів та мереж водопостачання та водовідведення комунальних підприємств

		енергоефективне середовище	забруднення природного середовища скидами стічних вод	водопровідно-каналізаційного господарства Будівництво станцій очищення шахтних вод Будівництво та реконструкція об'єктів водовідведення та очистки стічних вод, гідротехнічних споруд, підземних та поверхневих джерел питної води
			3.3.3. Створити системи спостережень за забрудненням навколишнього природного середовища відповідно до вимог Директив ЄС	Створення на базі Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля міжкафедральної науково-дослідної лабораторії «Моніторингу навколишнього середовища та прикладних екологічних досліджень»
Об'єкти та території природно-заповідного фонду та рекреаційного значення	1. Економічне зростання регіону: конкурентоспроможність, смарт-спеціалізація, сприятливе бізнес-середовище	1.3. Системна підтримка бізнесу та його диверсифікація	1.3.2. Розвинути туристично-рекреаційну інфраструктуру та туристичні продукти з урахуванням вимог інклюзивності	Сприяння розвитку туристичної інфраструктури, зокрема туристичних кластерів, комунальних закладів розміщення з урахуванням вимог доступності для маломобільних груп населення та належної санітарно-гігієнічної інфраструктури Проведення родинного фестивалю активного відпочинку «Туризм-Фест»
	3. Ефективне управління, орієнтоване на людину	3.3. Безпечне, енерго-, ресурсозберігаюче та енергоефективне середовище	3.3.5 Сприяти охороні та розширенню мережі територій та об'єктів	Розширення територій природно-заповідного фонду

			природно-заповідного фонду місцевого значення	
Здоров'я населення	1. Економічне зростання регіону: конкурентоспроможність, смарт-спеціалізація, сприятливе бізнес-середовище	1.2. Розвиток сільських територій на базі партнерства та кооперації	1.2.1. Сприяти підвищенню продуктивності та ефективності сільського господарства	Покращення епідеміологічної, епізоотичної, фітосанітарної ситуацій в Луганській області
			2.2. Відновлення та розвиток регіональної системи надання послуг населенню	2.2.1. Відновити та розбудувати систему надання спеціалізованої медичної допомоги з урахуванням принципів недискримінації та гендерної рівності
	2.2.3. Відновити та розбудувати регіональну інфраструктуру для надання соціальних послуг з урахуванням принципів недискримінації та гендерної рівності	Формування системи надання соціальних послуг жінкам, чоловікам та дітям, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі шляхом утворення спеціалізованих притулків та кризових кімнат		
		Розбудова системи надання соціальних послуг для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю Луганської області		
				Відновлення інфраструктури обласних закладів дитячого оздоровлення та відпочинку КЗ «Луганський обласний позаміський заклад оздоровлення та відпочинку «Сонячний» та КЗ «Луганський обласний позаміський заклад

				оздоровлення та відпочинку «Берізка» Відновлення повноцінної діяльності на підконтрольній українській владі території Луганської області Комунальної установи «Луганський обласний Центр соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Відродження»
3. Ефективне управління, орієнтоване на людину	3.2. Сприяння розвитку інфраструктури надання послуг	3.2.2. Сприяння розвитку інфраструктури та надання послуг в громадах на засадах співфінансування з урахуванням принципів недискримінації та гендерної рівності	Реалізація заходів з поліпшення охорони здоров'я мешканців Луганської області шляхом капітальних ремонтів приміщень закладів медицини вторинного рівня та налагодження роботи госпітальних округів Забезпечення надання вчасної та якісної медичної допомоги первинного рівня	
4. Безпека, національна ідентичність та цілісний інформаційний простір	4.1. Безпечна територія	4.1.1. Створити безпечні умови для проживання та пересування територією області з урахуванням гендерно-орієнтованого підходу	Матеріально-технічне забезпечення гуманітарного розмінування території Луганської області	

3. Оцінка екологічної ситуації в Луганській області

3.1. Загальна екологічна ситуація

Луганська область є промислово розвиненим регіоном України. Висока урбанізація, багатогалузева промисловість створюють ряд екологічних проблем, які впливають на якість життя населення і умови господарювання. Донбас за 200 років своєї індустріальної історії принципово змінив екологічні параметри навколишнього середовища, це головні життєзабезпечуючі ресурси — приземна атмосфера, поверхнева вода, підземна вода, біосфера і надра. Тут було вилучено до 12 мільярдів метрів кубічних порід разом з вугіллям на площі до 20 тисяч квадратних кілометрів, приблизно 8 тисяч квадратних кілометрів, де зосереджено населення, з осіданням поверхні, з порушенням поверхневих об'єктів, річок, був порушений режим підземних вод. Приблизно на 5 % індустріальної території Донбасу формувалося до 40 % викидів — повітряних, водних, твердих відходів від загального об'єму по Україні. Техногенне навантаження на воду, повітря, надра було в 5-10 разів більше, ніж в середньому по території України.

У результаті проведення військових дій на території області більшість промислових підприємств-забруднювачів навколишнього природного середовища залишилися на тимчасово окупованій території. Підконтрольна Уряду України територія області є здебільшого сільськогосподарським регіоном.

Атмосферне повітря

На території Луганської області розташовані підприємства енергетичної, вугільної, хімічної промисловості. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря залежать від обсягів виробництва підприємств та використання у виробництві застарілого енергоємного обладнання та технологій, відсутність ефективних технологій уловлювання забруднюючих речовин. Вагомий вплив на стан атмосферного повітря має виконання природоохоронних заходів, оновлення зношеного устаткування, заміна застарілих технологій більш сучасними.

На території області, підконтрольній українській владі, найбільшими забруднювачами довкілля (в контексті найбільшого впливу на стан повітряного басейну) є: ПрАТ «Сєверодонецьке об'єднання АЗОТ», ТОВ «Науково-виробниче об'єднання «Сєверодонецький Склопластик», ПрАТ «Лисичанська нафтова інвестиційна компанія» (ПрАТ «ЛИНІК»), ТДВ «Лисичанський желатиновий завод», ПАТ «Рубіжанський картонно-тарний комбінат», а на лінії зіткнення з тимчасово непідконтрольною Уряду України територією Луганської області – ВП «Луганська ТЕС» ТОВ «ДТЕК Східенерго».

За видами економічної діяльності лідером по викидах забруднюючих речовин є постачання електроенергії.

Динаміка викидів в атмосферне повітря області наведена у таблиці 3.

Таблиця 3. Динаміка викидів в атмосферне повітря області

Рік	Викиди в атмосферне повітря, тис. т		Щільність викидів у розрахунку на 1 км ² , т	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	
	Всього	у тому числі			
		стаціонарними джерелами			пересувними джерелами
2014 ¹	244,5	197,8	46,7	7,4	88,7
2015 ¹	133,0	115,2	17,8	4,3	52,0
2016 ¹	155,5	155,5	*	5,8	70,7
2017 ¹	75,1	75,1	*	2,8	34,4
2018 ¹	46,7	46,7	*	1,7	21,6

* Розрахунки обсягів викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря від пересувних джерел не проводились.

¹ Без урахування частини тимчасово окупованої території у Луганській області

Порівняння показників викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у Луганській області з відповідними показниками вибраних областей України відображено в таблиці 4.

Таблиця 4. Порівняння показників викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у Луганській області з відповідними показниками вибраних областей України за 2017 рік.

Область	Обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, тис. т
Донецька	784,8
Луганська	75,1
Миколаївська	14,2
Рівненська	9,6
Черкаська	48,3

Водокористування та водовідведення

Багато населених пунктів та районів області продовжують визначати постачання води як найбільш нагальну потребу. У 2018 році принаймні 27 % населення, яке проживає поблизу «лінії розмежування», відчували щоденні або щотижневі перебої з водопостачанням. Водночас, у зв'язку з відсутністю фінансування, передбаченого Планом гуманітарного реагування (ПГР) на 2018 рік, кількість осіб, які отримують воду з водовозів, знизилася з 12 % у 2017 році до 7 % у 2018 році. Більшість об'єктів інфраструктури водопостачання, включаючи трубопроводи, насоси та очисні споруди, знаходяться у критичному стані.

Системи водовідведення та водоочисні споруди, вік яких в деяких випадках може досягати 70 років, також працюють з перебоями, що може призводити до забруднення води. В межах 5 кілометрів від «клінії розмежування» приблизно 56 % людей використовують туалети, під'єднані до каналізаційної системи. При цьому 18 % використовують відстійники, а 32 % користуються вуличними вбиральнями, і для сільської місцевості цей показник становить 69 %.

Щорічно на гідрографічній мережі підконтрольної території області може формуватись поверхневих вод 868,21 млн куб. м в середній по водності рік. Луганська область у басейні Сіверського Донця є найбільш навантаженою територією. Забезпеченість місцевими водними ресурсами в області на 1 кв. км складає 47,94 тис. куб. м, в той час як по Україні – 86,8 тис. куб. м/рік.

Природний режим річок викривляється впливом господарської діяльності. На території області в річки попадає значна кількість шахтних вод (близько 52 млн куб. м в рік), що впливає на їх режим, особливо загострилася ситуація в період закриття шахт.

Джерелами водопостачання населення та галузей економіки в області є поверхневі води басейнів річок Сіверського Донця і Приазов'я та підземні води. Основним поверхневим джерелом прісної води на території області є р. Сіверський Донець з притоками, але потреби області в воді за рахунок місцевого стоку покриваються не повністю. На основі Інтегрального показника якості води поверхневі води у створах вздовж водотоку річки Сіверський Донець відносяться до III класу якості 4 категорії «задовільні, слабо забруднені», а у гирлах приток Верхня Біленька і Нижня Біленька – до III класу якості 5 категорії «посередні, помірно забруднені».

Підземні води у структурі водоспоживання складають 54 %. Техногенна завантаженість територій, на яких поширені підземні води, здійснює виключно негативний вплив на їх якість: витіки з водопровідних і каналізаційних мереж, фільтруючі вигрібні ями, інфільтрація забруднених вод з промислових майданчиків промпідприємств тощо призводить до погіршення якості води, що міститься у водоносних горизонтах. Найбільші осередки забруднення підземних вод в Луганській області розташовані в районі підприємств Лисичансько-Рубіжанського виробничого регіону та м. Щастя.

За даними державного обліку водокористування за формою № 2ТП-водгосп (річна) водокористування в Луганській області у 2018 році здійснювали 173 водокористувача, у тому числі по галузях економіки: промисловість – 56 (32 % від загальної кількості водокористувачів), сільське господарство – 61 (35 %), комунальне господарство – 30 (17 %), інші галузі – 26 (16 %).

Всього на території Луганської області розташовано 4 водозабори, які здійснюють забір поверхневої води для потреб питного водопостачання населення (у т. ч. 1 резервний), з яких на території підконтрольній Україні розташовано 2 питних водозабори (у т. ч. 1 резервний) КП «Попаснянський районний водоканал».

Стан водного середовища

Зі зворотними водами до поверхневих водних об'єктів басейну р. Сіверський Донець на території Луганської області за даними державного обліку водокористування у 2018 році було скинуто 7,8 тис. т забруднюючих речовин, із них галузями економіки: промисловість – 4,26 тис. т (55 %) та комунальне господарство – 3,54 тис. т (45 %).

Згідно з даними Луганського обласного лабораторного центру МОЗ України з дослідження питної води із водопроводів централізованого господарсько-питного водопостачання на санітарно-хімічні показники не відповідають вимогам санітарних правил 35,7 % проб води. Питання водопостачання питною водою особливо актуально для сільських населених пунктів. Відсоток відхилень води за санітарно-хімічними показниками становить 76,1 %, що на 40,4 % перевищує значення середньообласного показника.

Динаміка водокористування за 2015-2017 роки наведена у таблиці 5.

Таблиця 5. Динаміка водокористування за 2015-2017 роки

№	Показники	Одиниця виміру	Роки		
			2015	2016	2017
1.	Забрано води з природних джерел, усього	млн м ³	132,8	145,1	79,11
	у т. ч.: поверхневої	млн м ³	31,4	44,04	36,55
	підземної	млн м ³	101,4	101,1	42,56
2.	Використання свіжої води, усього	млн м ³	56,7	69,29	50,56
	у т. ч. на потреби: господарсько-питні	млн м ³	14,17	13,98	13,76
	виробничі	млн м ³	38,99	51,40	35,56
	сільськогосподарські	млн м ³	0,858	0,747	-
	зрошення	млн м ³	0,047	-	0,031
	рибогосподарські	млн м ³	-	2,906	0,402
3.	Втрачено води при транспортуванні	млн м ³	12,76	14,09	13,83
	% до забраної води		10,4	10,2	5,7
4.	Скинуто зворотних вод, усього	млн м ³	83,09	83,70	42,23
	у т. ч.: у накопичувачі	млн м ³	0,985	0,392	0,003
	на поля фільтрації	млн м ³	0,704	0,752	0,592
	у поверхневі водні об'єкти	млн м ³	82,11	82,68	41,50
	не віднесених до водних об'єктів	млн м ³	-	-	-
5.	Скинуто зворотних вод, усього	млн м ³	82,11	82,68	41,50
	з них: нормативно-очищених, усього	млн м ³	2,198	3,343	1,883
	у т. ч.: на спорудах біологічного очищення	млн м ³	0,027	0,034	0,034
	на спорудах фізико-хімічного очищення	млн м ³	-	-	-
	на спорудах механічного очищення	млн м ³	2,171	3,309	1,849

№	Показники	Одиниця виміру	Роки		
			2015	2016	2017
	нормативно (умовно) чистих без очищення	млн м ³	7,699	8,057	6,47
	забруднених, усього	млн м ³	72,21	19,14	18,46
	у т. ч.: недостатньо очищених	млн м ³	70,65	17,67	17,01
	без очищення	млн м ³	1,559	1,474	1,451

Основними причинами значних об'ємів забрудненої води, що скидається у водні об'єкти, є недостатні потужності і технічна зношеність багатьох очисних споруд, скидання в мережі міської каналізації виробничих стічних вод з великим вмістом нафтопродуктів, важких металів тощо.

Земельні ресурси екологічної мережі

Відповідно до Закону України «Про екологічну мережу України» складовими елементами екомережі є землі неінтенсивного сільськогосподарського використання, землі водного, лісового, природно-заповідного фонду. За категоріями земель каркасом екологічної мережі в області є саме землі лісового фонду, сіножаті та пасовища.

В таблиці 6 наведена інформація щодо земельних угідь області – складових національної екомережі за 2018 рік.

Таблиця 6. Інформація щодо земельних угідь області – складових національної екомережі за 2018 рік

Види основних земельних угідь на території, яка контролюється українською владою	Площа, тис. га
Землі природно-заповідного фонду	75,5
Ліси та інші лісовкриті землі	253
Сіножаті та пасовища	398
Землі оздоровчого призначення	0,2
Землі рекреаційного призначення	0,7
Води (території вкриті поверхневими водами)	22

Основним критерієм оцінки екологічного стану сільськогосподарських угідь є рівень родючості ґрунтів, як основа функціонування цієї категорії земель. Тривале використання земель для сільськогосподарських потреб без належних агротехнічних заходів призвело до фізико-хімічної деградації ґрунтів, у т. ч. зниження вмісту гумусу та агрохімічних показників.

Лісовий фонд

Ліс, як найпотужніше рослинне угруповання, позитивно впливає на клімат, ґрунти, умови формування поверхневого стоку, збільшення врожаю сільськогосподарських культур. Площа земель лісового фонду, наданих в постійне користування підприємствам, які підпорядковані Луганському обласному управлінню лісового і мисливського господарства, на підконтрольній державі території, на 01.01.2018 становить 238120,3 га, у тому числі

165487,565 га – вкритих лісовою рослинністю (з них лісові культури – 93717,547 га).

Щороку в лісах області виникають пожежі, які знищують сотні гектарів хвойних насаджень, завдають значні збитки державі, погіршуючи складну екологічну ситуацію регіону. Відтворення лісів після пожеж в умовах сухого степу та клімату, що не сприяє зростанню лісів, проводиться дуже складно, зі значними затратами трудових і матеріальних ресурсів.

Природно-заповідний фонд

На території, яка контролюється українською владою, розташовано 139 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення загальною площею 75494,6263 га, в тому числі 11 територій та об'єктів загальнодержавного значення площею 13454,2164 га та 128 територій та об'єктів місцевого значення площею 62040,4099 га. На даний час завдяки роботі урядових та неурядових природоохоронних структур напрацьований значний матеріал та проведені відповідні дослідження оцінки природного потенціалу та земельних ресурсів адміністративних районів Луганської області, що дозволяє формувати структурну модель екологічної мережі цих районів. У 2016 році в області проведені роботи зі збільшення складових елементів національної екологічної мережі шляхом збільшення території створення 5 нових природно-заповідних територій загальною площею 366,36 га.

3.2. Поводження з відходами

На сьогоднішній день однією з основних причин погіршення екологічної ситуації в Луганській області є відходи, які призводять до значного забруднення навколишнього природного середовища та створюють реальну загрозу екологічній безпеці та здоров'ю населення.

За попередніми даними Головного управління статистики у Луганській області, протягом 2018 року на підконтрольній частині території Луганської області було утворено 557,5 тис. т відходів, що на 13,4 % менше, ніж у 2017 році, у тому числі відходів I класу небезпеки – 0,077 тис. т (на 44,9 % менше), II класу небезпеки – 0,25 тис. т (на 4,3 % більше), III класу небезпеки – 6,4 тис. т (на 5,7 % більше), IV класу небезпеки – 550,82 тис. т (на 13,6 % менше). На кінець 2018 року у спеціально відведених місцях чи об'єктах накопичено 64,8 млн т відходів.

Промислові відходи

Ще з часів СРСР на території Луганської області було зосереджено значну кількість великих підприємств найбільш екологічно небезпечних галузей промисловості: вуглевидобувної, хімічної, нафтохімічної, теплової енергетики та інших. Всі вони використовували ресурсо- та енергоємні технології, котрі характеризуються великою кількістю відходів. При цьому екологічним наслідкам діяльності приділялась мінімальна увага, що на сьогоднішній день призвело до значного забруднення навколишнього природного середовища та створило реальну загрозу екологічній безпеці мешканців.

На сьогоднішній день найбільшими утворювачами відходів на підконтрольній владі частині області є ВП «Луганська ТЕС» ТОВ «ДТЕК СХІДЕНЕРГО», ПАТ «Рубіжанський картонно-тарний комбінат», ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Зоря», шахти ПАТ «Лисичанськвугілля» та ДП «Первомайськвугілля».

Найбільша кількість відходів накопичилася в області від діяльності підприємств вугледобувної промисловості. Тільки на підконтрольній Уряду України території області розташовані 44 породні відвали, які займають площу понад 900 га. Загальний обсяг накопичених в них відходів складає понад 38 млн. м³ і продовжує щорічно зростати. При цьому породні відвали, особливо ті, що палають, є джерелами пилю і різноманітних токсичних сполук.

Найбільш еколого-небезпечним об'єктом Луганської області є полігон видалення промислових відходів, розташований на землях Вовчоярівської сільської ради Попаснянського району. Починаючи з 60-х років ХХ сторіччя сюди видалялися відходи таких великих підприємств хімічної промисловості, як ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот», ТОВ «Рубіжанський краситель», ТОВ «НВП «Зоря» та ТОВ «НВО «Севєродонецький Склопластик».

Номенклатура видалених на Вовчоярівському (Фугарівському) полігоні відходів налічує сотні видів. При цьому значна їх частина відноситься до І-ІІІ класів небезпеки, а полігон мінімально захищає довкілля від негативного впливу відходів.

На сьогоднішній день частина полігону, що належала ТОВ «НВО «Севєродонецький Склопластик», закрита та рекультивована, однак ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот», ТОВ «Рубіжанський Краситель», ТОВ «НВП «Зоря» продовжують експлуатацію полігону.

Станом на 01.01.2019 на Фугарівському полігоні накопичено:

- ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот» – 161050,638 т відходів І-ІV класів небезпеки;

- ТОВ «Рубіжанський краситель» – 143486,820 т відходів ІІ-ІV класів небезпеки;

- ТОВ «НВП «Зоря» - 69343,731 т відходів ІІІ-ІV класів небезпеки.

Тверді побутові відходи

На сьогодні в області склалася критична ситуація, пов'язана з поводженням з твердими побутовими відходами (далі - ТПВ), які не переробляються, а лише захороняються на легальних і нелегальних звалищах, що призводить до техногенного навантаження на землю та поглиблення екологічної і гуманітарної кризи в регіоні. Великі обсяги побутових відходів вже розміщено у місцях видалення відходів, і їхня кількість продовжує зростати.

Поводження з ТПВ у області складається переважно із системи збору відходів від населення, вивезення та захоронення на полігонах та звалищах. У той же час, у регіоні відсутні сміттесортувальні та сміттєпереробні заводи, комплекси, не забезпечено широке впровадження роздільного збору ТПВ, що не сприяє поліпшенню екологічної ситуації у районах розташування полігонів та звалищ ТПВ. Щороку в області накопичується понад 620 тис. м³ ТПВ.

Централізованою системою збору і вивозу відходів охоплено близько 72 % населення області. Відсутня така система переважно у сільській місцевості, де органам місцевого самоврядування важко забезпечити захоронення відходів через відсутність полігонів ТПВ.

Відповідно до наказу Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 19.09.2006 № 308 затверджена щорічна форма звітності «Звіт про поводження з твердими побутовими відходами». Згідно звіту за 2018 рік на території області, підконтрольній українській владі зібрано – 620456,09 м³ (143279,51 т) ТПВ. За звітний рік захоронено на полігонах 623216,34 м³ (145842,34 т) ТПВ.

За отриманою від райдержадміністрацій інформацією, на теперішній час на території області, що контролюється державою, нараховується лише 12 полігонів (звалищ) для видалення ТПВ, які пройшли паспортизацію. Однак реально існує більше 20 лише офіційних полігонів (звалищ) для видалення ТПВ, які займають сумарну площу більше 100 га. Ці полігони (звалища) ТПВ експлуатуються, в основному, з 60-70х років минулого сторіччя, у зв'язку з чим на них відсутня проєктна документація. Більшість з них не відповідають екологічним та санітарним нормам, перш за все, через недотримання технології їх розміщення, а саме: не здійснюється ущільнення та пересипання інертним шаром, не забезпечуються заходи зі збору та знешкодженню фільтрату, не організовано відведення зливових стоків, не ведеться контроль за впливом на навколишнє природне середовище. Деякі полігони працюють в режимі перевантаження.

Іншою проблемою є наявність та постійне збільшення кількості несанкціонованих звалищ. Причини, що призводять до їх появи, різні: відсутність офіційних полігонів, відсутність централізованого збору та вивозу ТПВ, відсутність контейнерів для збирання сміття та інші. Але стихійні звалища потребують майже постійного виділення коштів з місцевих бюджетів для їх ліквідації. Подолати цю проблему можливо за рахунок охоплення максимальної частки населення області централізованим збиранням ТПВ та оновлення технічної бази відповідних підприємств.

Порівняння показників щодо поводження з відходами у Луганській області з відповідними показниками вибраних областей України відображено в таблиці 7.

Таблиця 7. Порівняння показників щодо поводження з відходами у Луганській області з відповідними показниками вибраних областей України за 2017 рік

Регіон	Частка відходів, видалених у спеціально відведені місця чи об'єкти або спалених (без отримання енергії), у загальному обсязі утворених відходів		Частка населених пунктів, у яких впроваджено роздільне збирання твердих побутових відходів, у загальній кількості населених пунктів регіону	
	%	місце	%	місце
Донецька	69,5	19	1,5	16

<i>Луганська</i>	88,3	22	1,3	17
Миколаївська	85,1	21	1,9	12-13
Рівненська	38,9	10	3,8	8
Черкаська	21,1	5	0,9	22

Непридатні або заборонені до використання хімічні засоби захисту рослин (пестициди та отрутохімікати)

Гострою природоохоронною проблемою, що потребує вирішення, залишається наявність пестицидів та отрутохімікатів, непридатних чи заборонених до застосування. На 01.01.2019 в області нараховується 36,5 т непридатних хімічних засобів захисту рослин у чотирьох місцях розміщення на території Попаснянського (2 од.), Біловодського (1 од.) та Міловського (1 од.) районів. При цьому одне з місць розміщення у Попаснянському районі, де зберігається 0,2 т пестицидів невизначеного складу, знаходиться у незадовільному стані, що загрожує забрудненням навколишнього природного середовища стійкими небезпечними сполуками.

Знищення таких відходів залишається складною проблемою, оскільки на території України відсутні ефективні технології знищення чи переробки пестицидів та тари від них. Одним із запропонованих способів локалізації негативного впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я населення є їх збереження в герметичних контейнерах. Даний спосіб було запроваджено в Біловодському районі, що забезпечує екологічно безпечне довгострокове збереження пестицидів й отрутохімікатів до 50 і більше років.

3.3. Загрози від окупованих територій

Збройна агресія Росії на Донбасі істотно погіршила ситуацію у вітчизняній вугільній промисловості. Причому на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей вугільна галузь, по суті, опинилася у катастрофічному стані. Сьогодні на тимчасово окупованих територіях Луганської області масово проводиться закриття шахт. Однак якщо при закритті шахт в Україні дотримувались багатьох параметрів, то зараз це відбувається безсистемно, без будь-яких проєктів і екологічних оцінок можливого впливу на природне середовище.

3.4. Охорона здоров'я

Зростання викидів токсичних речовин у навколишнє середовище позначається в першу чергу на здоров'ї населення. Серед зазначених у таблиці 8 причин смерті хвороби кровообігу складають 73% у 2017 році. Чоловіки в середньому в 6 разів частіше помирають від туберкульозу. У динаміці з 2014 року по 2017 рік спостерігається тенденція до зменшення гендерного розриву серед померлих від хвороб, зумовлених ВІЛ. Значну питому вагу померлих складають померлі від злоякісних новоутворень.

Таблиця 8. Розподіл випадків смерті за статтю та основними причинами смерті (станом на 01.01.2018 р., за даними Державної служби статистики України)

Показник	2014		2015		2016		2017	
	жін-ки	чолові-ки	жін-ки	чолові-ки	жін-ки	чолові-ки	жін-ки	чолові-ки
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Усього померлих від усіх причин	11665	11095	7402	7066	6994	7103	7189	7125
у тому числі від:								
деяких інфекцій та паразитарних	66	272	38	141	41	139	42	129
з них від туберкульозу	17	93	5	57	14	54	16	62
хвороби, зумовленої вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ)	26	55	17	25	12	32	17	22
новоутворень	1236	1329	705	925	694	946	768	943
хвороб системи кровообігу	8910	6319	5788	4376	5328	4270	5387	4312
хвороб органів дихання	146	449	115	323	102	307	78	286
хвороб органів травлення	441	813	230	474	225	425	229	452
природжених вад розвитку, деформації хромосомних аномалій	22	31	10	13	11	11	14	17

4. SWOT-аналіз екологічної ситуації в Луганській області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Значні можливості партнерської взаємодії бізнесу та влади для покращення екологічного стану в області. ▪ Значна концентрація науково-дослідних установ та підприємств. ▪ Наявність об'єктів та територій природно-заповідного фонду. ▪ Наявність значних площ лісових насаджень. ▪ Фінансування виконання Плану заходів з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища. ▪ Зниження рівня впливу на ґрунти та поверхневі водні об'єкти області за рахунок будівництва нових та реконструкції існуючих очисних споруд та каналізаційних колекторів. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Складний екологічний стан області. ▪ Забруднення повітряного басейну. ▪ Забруднення малих та великих річок. ▪ Значна кількість накопичених промислових відходів. ▪ Відсутність стаціонарних постів екологічного контролю транспортних засобів. ▪ Низький рівень озеленення великих міст і середніх населених пунктів області. ▪ Зношеність обладнання, старі та недосконалі технології очистки стічних вод. ▪ Відсутність системи роздільного збору та переробки твердих побутових відходів. ▪ Посилення антропогенного навантаження на територію області, виділення територій під промислові розробки без урахування питань екології. ▪ Низький рівень інформованості населення області про стан навколишнього середовища. ▪ Відсутність належного громадського контролю за охороною довкілля
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Фінансування виконання Плану заходів з державного, місцевих бюджетів, за рахунок інвестицій та міжнародної технічної допомоги. ▪ Підвищення якості елементів довкілля. ▪ Формування екологічної свідомості населення області та активності широкого кола громадськості щодо регіональної екологічної ситуації та місцевих проблем. ▪ Використання альтернативних джерел енергії 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Порушення вимог природоохоронного законодавства суб'єктами господарювання. ▪ Збільшення цін на природоохоронне устаткування та обладнання. ▪ Подальше розміщення екологічно небезпечних виробництв. ▪ Несприятливі погодні умови та природні явища. ▪ Високий рівень захворюваності, у т. ч. алергічні захворювання. ▪ Ризик техногенних аварій.

5. Аналіз альтернативних сценаріїв екологічної ситуації в регіоні

Сценарний підхід є ефективним інструментом стратегічного планування, оскільки дозволяє з єдиних позицій вирішувати завдання багатоваріантності розвитку екологічної ситуації.

Сценарій розвитку є описом послідовності подій від теперішнього до майбутнього стану екологічної ситуації регіону, що ґрунтується на припущеннях.

Необхідною умовою успішності планування, крім об'єктивного аналізу стану довкілля в регіоні, є найбільш вірогідні прогнози, побудовані на статистично зафіксованих тенденціях і кількісних показниках. Опрацьовується кілька варіантів сценаріїв розвитку: базовий, оптимістичний та песимістичний. Альтернативні базовому сценарію необхідні для подальшого перегляду, корекції (за потреби) цілей та завдань регіональної стратегії та стратегічного бачення.

Оптимістичний сценарій розвитку екологічної ситуації в області передбачає використання можливостей та сильних сторін за умови нейтралізації загроз та слабких сторін, визначених у SWOT-аналізі. А саме, покращення екологічного стану та здоров'я населення можливе при збільшенні сум та розширенні джерел фінансування природоохоронних заходів, використання альтернативних джерел енергії, будівництві та модернізації об'єктів природоохоронної інфраструктури.

Песимістичний сценарій заснований на припущенні, що зовнішні та внутрішні загрози, слабкі сторони, визначені у SWOT-аналізі, здійснюють суттєвий вплив, послаблюючи дію сильних сторін та можливостей, що погіршує існуючу ситуацію в регіоні, незважаючи на виконання Плану заходів. Основними загрозами та слабкими сторонами є порушення суб'єктами господарювання природоохоронного законодавства, збільшення вартості природоохоронного обладнання, подальше розміщення екологічно небезпечних виробництва, ризик техногенних аварій, складний екологічний стан області, значна кількість накопичених відходів, зношеність обладнання та недосконалість технологій очистки стічних вод та інше.

Ситуативний сценарій «Збереження status quo» передбачає збереження поточного стану довкілля, сильні сторони та можливості регіону зможуть зменшити їх вплив або нейтралізувати вплив загроз та ризиків.

Аналіз та оцінка соціально-економічної, демографічної, екологічної ситуації в регіоні з урахуванням проведення Операції об'єднаних сил на території області дає змогу припустити, що найбільш реальним розвитком подій на найближчі роки є сценарій «Збереження status quo». Передбачається запобігання погіршенню та утримання темпів поступового покращення стану довкілля та здоров'я населення. Досягнення цілей з охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення Луганської області в реальному вимірі має спиратися на використання сильних сторін регіону, максимальне використання зовнішніх можливостей, врахування слабких сторін та мінімізації зовнішніх загроз.

6. Оцінка наслідків виконання Плану заходів на довкілля

На підставі оцінювання ймовірних впливів на компоненти довкілля (атмосферне повітря, водні та земельні ресурси, ґрунти, кліматичні фактори та рівні шумового, теплового, вібраційного забруднення та здоров'я населення) сукупний вплив від виконання Плану заходів є несуттєвим та екологічно допустимим. Оцінювання проводиться у даному випадку у часовій перспективі та у порівнянні з нульовою альтернативою. Використовується якісна характеристика у зв'язку з відсутністю у відкритому доступі достатніх масивів даних. Виконання програм, напрямів, завдань та технічних завдань Плану заходів, які на виконання екологічних цілей передбачають модернізацію вугледобувної галузі, покращення енергопостачання та розвиток альтернативної енергетики, створення системи поводження з твердими побутовими відходами, раціональне використання водних ресурсів, зменшення забруднення навколишнього середовища стічними водами, створення системи спостереження за станом навколишнього середовища, охорони та розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду на середньостроковий період (3 роки), буде мати незначний вплив на стан довкілля, який буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів. Виконання Плану заходів не буде мати негативного впливу на рівень забруднення довкілля та буде сприяти його зменшенню, що є важливим індикатором регіонального розвитку. Довгостроковий період не розглядається, оскільки термін виконання Плану заходів складає 3 роки. У порівнянні з нульовою альтернативою вплив на довкілля оцінюється як незначний, оскільки як зазначалося вище буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

Таблиця 8. Оцінка ймовірного впливу Плану заходів на довкілля відповідно до контрольного переліку.

№ з/п	Чи може виконання Плану заходів спричинити	Негативний вплив			Пом'якшення стану
		так	ймовірно	ні	
Повітря					
1	Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?			•	+
2	Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?			•	
3	Погіршення якості атмосферного повітря?			•	+
4	Появу джерел неприємних запахів?			•	
5	Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			•	
Водні ресурси					
6	Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?			•	
7	Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як			•	+

	температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?				
8	Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			•	
9	Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			•	
10	Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?			•	+
11	Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			•	
12	Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?			•	
13	Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			•	
14	Зміни напряму або швидкості потоків підземних вод?			•	
15	Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			•	
16	Забруднення підземних водоносних горизонтів?			•	
Відходи					
17	Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?			•	+
18	Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?			•	+
19	Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?			•	+
20	Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			•	+
21	Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			•	
Земельні ресурси					
22	Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?			•	
23	Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			•	
24	Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			•	
25	Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?			•	

26	Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?			•	
27	Виникнення конфліктів між ухваленими завданнями Плану заходів та цілями місцевих громад?			•	
Біорізноманіття та рекреаційні зони					
28	Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			•	
29	Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?			•	+
30	Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?		•		
31	Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			•	
32	Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?			•	+
33	Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			•	+
34	Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?			•	
Населення та інфраструктура					
35	Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?			•	+
36	Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?		•		
37	Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему, зміни в структурі транспортних потоків?		•		
38	Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?	•			
39	Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?			•	
40	Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			•	
Екологічне управління та моніторинг					
41	Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			•	
42	Погіршення екологічного моніторингу?			•	

43	Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			•	
44	Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			•	
Інше					
45	Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?			•	
46	Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			•	
47	Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?			•	+
48	Суттєве порушення якості природного середовища?			•	
49	Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			•	
50	Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямиий або опосередкований вплив на добробут людей?			•	

Транскордонні наслідки виконання Плану заходів відсутні, оскільки його виконання не матиме наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, сусідніх держав.

7. Моніторинг наслідків для довкілля від виконання Плану заходів

СЕО не завершується прийняттям рішення про затвердження Плану заходів. Значущі наслідки для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, необхідно відстежувати під час виконання Плану заходів, зокрема для виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення. Результати моніторингу мають бути доведені до природоохоронних органів та органів охорони здоров'я та громадськості.

Моніторинг може бути використаний для:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про виконання Плану заходів;
- отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО);
- перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади;
- перевірки того, що План заходів виконуються відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків.

Організація моніторингу вимагає визначення того, хто повинен здійснювати моніторинг, хто повинен забезпечувати доступ до результатів, що має бути предметом моніторингу, яка інформація повинна оприлюднюватися (безпосередні дані вимірювань або результати їх аналізу), де слід здійснювати моніторинг, з якою періодичністю і протягом якого часу, коли слід оприлюднити результати, які методи моніторингу та поширення інформації слід використовувати.

Для організації моніторингу можуть бути використані існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони мають бути спеціально удосконалені для цілей СЕО. Моніторинг базується на розгляді обмеженого числа відібраних показників (індикаторів) за кожною з програм та аналізі досягнення запланованих результатів. Система індикаторів виконання Плану заходів включає економічні та екологічні показники:

Програма 1. Економічне зростання регіону: конкурентоспроможність, смарт-спеціалізація, сприятливе бізнес-середовище:

- кількість впроваджених нових технологічних процесів, у т. ч. маловідхідних та ресурсощадних
- Кількість виробників органічних видів продукції.
- Кількість туристів.
- Кількість представників мікро-, малого та середнього бізнесу у сфері туризму та креативних індустрій у регіоні.
- Кількість та одноразова місткість підприємств готельного господарства.
- Кількість санаторіїв та закладів відпочинку та їхня місткість.

Програма 2. Відновлення критичної інфраструктури регіону:

- Витрати палива на обсяг електроенергії, виробленої на ТЕС.
- Протяжність збудованих та модернізованих мереж централізованого

водопостачання та водовідведення населених пунктів, у тому числі 30-ти кілометрової зони вздовж лінії розмежування.

- Кількість збудованих та модернізованих свердловини питної води, у тому числі 30-ти кілометрової зони вздовж лінії розмежування.

- Кількість збудованих та модернізованих каналізаційних колекторів, у тому числі 30-ти кілометрової зони вздовж лінії розмежування.

- Кількість збудованих та модернізованих насосних станцій, у тому числі 30-ти кілометрової зони вздовж лінії розмежування.

- Кількість збудованих та модернізованих очисних споруд, у тому числі 30-ти кілометрової зони вздовж лінії розмежування.

Програма 3. Ефективне управління, орієнтоване на людину:

- Будівництво центрального об'єкту поводження з ТПВ.

- Відсоток охоплення населення області послугою з вивезення ТПВ.

- Кількість введених в експлуатацію сміттесортувальних/сміттепереробних станцій/комплексів.

- Кількість ліквідованих несанкціонованих сміттєзвалищ.

- Відсоток населення, яке має доступ до покращених джерел питної води.

- Обсяги очищених шахтних вод, які відкачуються із непрацюючих шахт.

- Протяжність збудованих/реконструйованих магістральних та розподільчих водоводів.

- Кількість вимірювань або досліджень.

- Питомі витрати при виробництві тепла котельнями.

- Частка втрат в електромережах.

- Частка втрат у тепломережах.

- Частка місцевих альтернативних видів палива в місцевих паливно-енергетичних балансах.

- Кількість об'єктів на території області з використанням альтернативної енергетики.

- Кількість термомодернізованих будівель.

- Кількість житлових будівель, обладнаних засобами обліку теплової енергії.

- Кількість ЕСКО договорів.

- Викиди CO₂ до рівня 1990 року.

- Площа земель природно-заповідного фонду.

- Лісистість території.

Програма 4. Безпека, національна ідентичність та цілісний інформаційний простір:

- Площа території області, обстеженої на наявність вибухонебезпечних предметів.

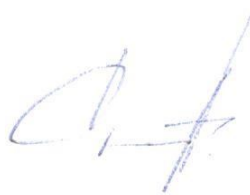
8. Резюме

Звіт про СЕО Плану заходів складено з урахуванням вимог Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» та Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затвердженими наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296.

Програми Плану заходів відповідають стратегічним цілям державної екологічної політики, визначеним Законом України від 28.02.2019 № 2697 «Про основні засади (Стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року».

Виконання Плану заходів з великою мірою ймовірності не призведе до виникнення нових негативних впливів на довкілля, у т. ч. на здоров'я населення.

В. о. директора Департаменту
економічного розвитку,
зовнішньоекономічної діяльності
та туризму облдержадміністрації

Єгор СКІРТАЧ